

UZASADNIENIE HISTORYCZNO-HERALDYCZNE DO PROJEKTU HERBU MIASTA OBRZYCKA

Miasto Obrzycko położone jest w powiecie szamotulskim, w Wielkopolsce. Miejscowość była wzmiankowana jako gród kasztelański w 1238 roku. Prawa miejskie Obrzycko uzyskało w 1458 roku, jednak po okresie upadku w XVI wieku miasto zdegradowane zostało do rangi wsi. Gdy miasto, w wyniku dziedziczenia, przeszło w ręce Radziwiłłów, nastąpiła ponowna lokacja Obrzycka.

Przedstawiony w niniejszym projekcie herb miasta Obrzycka nie jest nowym herbem, ale nowym opracowaniem już istniejącego i funkcjonującego znaku heraldycznego, którym miasto posługuje się od 1638 roku. Władysław IV - król Polski - wystawił w 1638 roku dokument zezwalający na lokację Obrzycka. Założycielem nowego miasta był książę Krzysztof Radziwiłł (1585-1640), przedstawiciel birżańskiej linii Radziwiłłów, kasztelan i wojewoda wileński, hetman wielki litewski. Przy okazji ponownej lokacji miasto otrzymało nowe pieczęcie i herb miasta (*insigne*). Oryginał dokumentu z 1638 roku nie dochował się do naszych czasów (tekst znany z późniejszych kopii), nie wiemy więc, jak przedstawiał się wymalowany na oryginalnym dyplomie znak miasta, o którym wzmiankowano w tekście dokumentu. Umieszczenie na dyplomie miniatury, która miała zobrazować nadany miastu znak, sprawiło, że w tekście nie opisano szczegółowo owego znaku. Najstarsze wyobrażenie herbu Obrzycka przynoszą nam zatem dopiero zachowane odciski pieczęci miejskich, nie dając jednak pewności co do tożsamości napieczętnego wizerunku heraldycznego z wizerunkiem heraldycznym umieszczonym na zaginionym dyplomie lokacyjnym z 1638 roku.

Z okresu staropolskiego znane są trzy pieczęcie miasta. Na owalnej pieczęci z 1638 roku przedstawiono na tarczy zwieńczonej mitrą książęcą róg jeleni o pięciu rosochach w słup, w otoczeniu trzech trąb myśliwskich - po bokach i od podstawy (2, 1). Trąby pierwsza i trzecia skierowane są w prawo (heraldycznie), trąba druga - w lewo. Wizerunek dopełnia legenda: SIEGEL OPPIDI OBRZICKO 1638. Pieczęć znana jest z odcisków z XVIII wieku. Inna pieczęć - okrągła - przynosi podobne do opisanego wyobrażenie napieczętno i taką samą legendę napieczętną: SIEGEL OPPIDI OBRZICKO 1638. Także i tę pieczęć znamy z odcisków z XVIII wieku, podobnie jak ostatnią pieczęć miejską, wykonaną w 1697 roku. W polu tej pieczęci, na tarczy herbowej, przedstawiono mitrę książęcą, pod którą umieszczono pojedynczą trąbę myśliwską. Napis głosi: SIEGEL CIVIT(ATIS) OBRZICKO 1697. W herbie miasta Obrzycka znalazły się więc - obok rogu jelenia - elementy zaczerpnięte z rodowego herbu Radziwiłłów, czyli trąby myśliwskie.

Wobec tego, że nie wiemy nic o średniowiecznych znakach i pieczęciach Obrzycka, i wobec faktu istnienia źródeł historycznych potwierdzających funkcjonowanie herbu od czasów nowej lokacji miasta w 1638 roku, należało zachowane wyobrażenia z czasów staropolskich obrać za punkt wyjścia przy pracach nad współczesnym, graficznym wizerunkiem herbu Obrzycka. Biorąc jednocześnie pod uwagę daty wykonania nowożytnych miejskich tłoków pieczętnych (1638 i 1697 rok), należało uznać wariant herbu z trzema trąbami za podstawowy i wyjściowy dla dalszych rozważań. Jest to tym bardziej uzasadnione, że herb miasta, pomimo istnienia różniących się szczegółami odmian, w takim właśnie wariacie (z rogiem jelenim i trzema trąbami) funkcjonował w XIX i XX wieku i nadal funkcjonuje w czasach nam współczesnych.

W herbie Obrzycka widniejącym na najstarszych pieczęciach miasta (z datą 1638 w legendzie napieczętnej) przedstawiono róg jelenia o pięciu rosochach w słup. Położenie tego elementu godła w tarczy herbowej nie uległo na przestrzeni wieków żadnym zmianom. W wizerunkach heraldycznych pochodzących z różnych epok historycznych spotykamy się jednak z różną liczbą rosoch (od czterech, widniejących np. we współcześnie używanym herbie miasta, do sześciu, np. w XIX-wiecznym herbarzu Vossberga). Wobec świadectwa najstarszej pieczęci w herbie miasta należy przedstawiać róg jelenia o pięciu rosochach.

W napieczętnym wizerunku herbu miasta, wykonanym - jak należy przyjąć - w 1638 roku, widnieją także trzy trąby myśliwskie, w układzie odbiegającym od podstawowych zasad heraldyki. Dotyczy to drugiej trąby, która skierowana jest wylotem w lewo (heraldycznie). W przypadku, gdyby w herbie były dwie trąby, po obydwu stronach rogu jelenia, takie symetryczne ujęcie byłoby uzasadnione, jednak w przypadku przedstawienia trzech trąb (2, 1) skierowanie drugiej trąby w lewo wprowadza pewną dysharmonię do godła heraldycznego, przez odstępianie od zasady przedstawiania figur, przedmiotów czy sprzętów przede wszystkim w położeniu ku górze lub w prawo (heraldycznie). Nie znając układu trąb myśliwskich na miniaturze umieszczonej na dyplomie z 1638 roku, nie wiemy, czy położenie drugiej trąby myśliwskiej na pieczęci miasta było od początku świadome i zamierzone, czy było może wynikiem błędu popełnionego przez wykonawcę najstarszego tłoka pieczętnego. Faktem jest, że owo nietypowe położenie drugiej trąby myśliwskiej konsekwentnie utrzymano w wizerunku herbu miasta, o czym świadczą zachowane przekazy obrazowe. W przypadku położenia drugiej trąby myśliwskiej w herbie Obrzycka rysują się dwie możliwości - utrzymanie historycznego położenia drugiej trąby myśliwskiej, wbrew regułom budowania znaków herbowych, albo korekta tego elementu, w zgodzie z podstawowymi regułami sztuki heraldycznej. W niektórych wizerunkach herbu Obrzycka trąby myśliwskie mają różną wielkość; trzecia - ta od podstawy - *bywa*. większa od dwóch pozostałych, co nie jest ani heraldycznie, ani kompozycyjnie uzasadnione.

Tarcza herbowa umieszczona na pieczęciach miejskich mających w legendzie datę 1638, zwieńczona została mitrą książęcą, przysługującą książęcyemu rodowi Radziwiłłów od XVI wieku. Na pieczęci miejskiej mitra książęca manifestowała władzę zwierzchnią księcia nad miastem. Ten rangowy element heraldyczny, wobec zaistniałych zmian własnościowo-prawnych, słusznie był pomijany w herbie miasta od XIX wieku, nie ma zatem potrzeby, aby współcześnie do niego powracać.

Tynktury herbu miasta Obrzycka nie są poświadczone dla okresu staropolskiego. Jeszcze przed pierwszą wojną światową pole przedstawianej tarczy z herbem Obrzycka było błękitne (tak przedstawiono herb miasta np. w herbarzu Huppa i na znaczkach przeznaczonych do albumów kolekcjonerskich wydawanych w początkach XX wieku przez niemiecką spółkę Kaffee Handelsgesellschaft AG), jednak M. Gumowski zwrócił uwagę, że skoro częścią składową godła są trąby z herbu Radziwiłłów, to pole, na których są one przedstawiane, powinno być czerwone. Takie też pole stosuje się we współcześnie używanym herbie miasta. Problem jednak w tym, że Radziwiłłowie posługiwali się herbem Trąby o polu błękitnym. Wobec braku świadectw dotyczących staropolskiej kolorystyki herbu Obrzycka kwestia barwy pola tarczy pozostaje otwarta.

W zachowanych barwnych wizerunkach herbu miasta róg jelenia był i jest złoty. Trąby myśliwskie bywały złote lub czarne (ze złotymi, srebrnymi lub czerwonymi okuciami, i złotymi, czarnymi lub czerwonymi nawiązaniem). Współcześnie używany herb miasta przedstawia trąby czarne ze złotymi i srebrnymi okuciami, szarym wylotem i czarnymi nawiązaniem. Właściwymi tynkturami dla trąb myśliwskich (także tych z herbu Radziwiłłów) pozostają: czerń dla korpusu trąb oraz złoto dla okuc i nawiązań.

FORMA I BARWY HERBU

Ponieważ ideą prac nad herbem Obrzycka była korekta współcześnie używanego przez miasto herbu, przy jednoczesnym respektowaniu poświadczonych od 1638 roku heraldycznych tradycji miasta, wprowadzamy do projektu jedynie konieczne - z punktu widzenia heraldyki - zmiany. Zachowano zatem podstawowe elementy używanego dotąd godła, wprowadzając jednak pewne korekty rysunkowe i kolorystyczne.

Zamiast rogu jelenia o czterech, umieszczono w tarczy róg jelenia o pięciu rosochach, nawiązując tym samym do liczby rosoch w wyobrażeniu herbu na pieczęci z 1638 roku. Róg jelenia pozostaje złoty.

Nieznacznie skorygowano kształt trąb myśliwskich, rozmieszczenie okuc oraz kształt nawiązań, tak aby miejsce przecinania się krótszej i dłuższej części paska i najwyżej położony jego element układały się na linii prostopadłej do górnej krawędzi tarczy herbowej.

Wszystkie trzy trąby myśliwskie są jednakowej wielkości. Kierując się podstawowymi zasadami heraldyki zmieniono położenie drugiej trąby myśliwskiej, skierowanej dotychczas w lewo (heraldycznie). Skierowanie wszystkich trąb myśliwskich w prawo (heraldycznie) wprowadza w układzie godła konieczny porządek. Utrzymanie dotychczasowego położenia trąb myśliwskich w herbie Obrzycka wymagałoby wskazania głębszych treści ideowych, z powodu których twórcy herbu miasta zdecydowali się na takie właśnie rozwiązanie kompozycyjne, a to - jak się zdaje - nie jest przy obecnym stanie badań możliwe. Nie ma więc podstaw, aby utrzymywać odmienne położenie drugiej trąby myśliwskiej. Zmianie uległa kolorystyka trąb myśliwskich. Ten element godła herbowego jest teraz czarno- złoty, skutkiem czego w herbie miasta wykorzystywane są tylko trzy tynktury, a nie - jak w obecnie używanym herbie - aż pięć. Eliminacja srebra i szarości wprowadza kolorystyczną harmonię do herbu.

Zgodnie z tendencjami polskiej heraldyki samorządowej zaprojektowane godło umieszczono w tarczy późnogotyckiej (tzw. tarczy hiszpańskiej), wpisującej się w prostokąt o proporcjach 10 : 9. Rozmieszczając poszczególne elementy godła w tarczy herbowej zadbano o to, aby poszczególne elementy składowe godła nie były położone zbyt blisko siebie, jak w przypadku obecnie używanego herbu Obrzycka. Taki zabieg sprawił, że wygląd herbu nabrał pożądanej lekkości.